

Średniowieczne początki działalności darłowskiego samorządu (część I)

written by Archiwum Urzędu Miejskiego w Darłowie | 9 kwietnia 2020

Darłowo jest jednym z najstarszych miast nie tylko na Pomorzu. Już w latach sześćdziesiątych XIII wieku było miastem. Zniszczone przez wojska brandenburskie na nowo zostało lokowane przez braci Święców: Piotra z Nowego, Wawrzyńca z Darłowa i Jaśka ze Sławska 21 maja 1312 r. Lokację Darłowa podobnie jak Kołobrzegu czy Koszalina przeprowadzono na prawie lubeckim, które mieszczaństwu gwarantowało wolność oraz sprzyjało rozwojowi rzemiosła i handlu. Założyciele hojnie uposażyli miasto. Zasadźcy otrzymali 160 wielkich łanów ziemi uprawnej i nieuprawnej oraz prawo dokupienia dalszych 50 łanów na założenie miasta Darłowa. Zasadźcy wywodzący się z koszalińskiego patrycjatu zajęli się rozplanowaniem terenów przeznaczonych pod zabudowę i pod uprawy rolne oraz pastwiska, werbowaniem osadników, głównie kupców i

rzemieślników, tworzeniem jatek i kramów do prowadzenia handlu oraz wymierzeniem i przydzielaniem im odpowiednich nieruchomości.

Aby stworzyć najdogodniejsze warunki do rozwoju miasta, właściciele wzięli na siebie ciężar otoczenia grodu wałami obronnymi i fosami. Mieszkańców nowego miasta zwolniono na osiem lat z podatków, aby mogli się wybudować i zagospodarować.

Zasadzcy otrzymali również prawo sądownictwa niższego i wyższego na obszarze 210 łanów. Ten przywilej obowiązywał do czasu wyboru wójta przez Świątów i zasadzców. Dochody sądownictwa były dzielone po 1/3 dla Świąt, zasadzców i miasta. Założyciele Darłowa w części ustroju i organizacji miasta korzystali z wcześniej lokowanych miast Kołobrzegu (1255) i Koszalina (1266), ale nadali miastu znacznie więcej ziemi i przywilejów, dotyczących m.in. budowy młynów, rybołówstwa i handlu morskiego.

Średniowieczne Darłowo po otoczeniu go wałami i fosami a następnie murami stało się nie tylko miastem obronnym z własnym portem ale przede wszystkim wspólnotą mieszkańców. W Darłowie początkowo obowiązki rady sprawowali zasadzcy. Przewodniczyli sądowi ławniczemu, wykonywali funkcje policyjne i porządkowe. Wraz z rozwojem Darłowa i zwiększaniem się liczby jego ludności wśród mieszkańców miasta, coraz wyraźniej rysowało się istnienie trzech grup społecznych. Największy odsetek tworzyło pospółstwo, złożone ze średnio zamożnych rzemieślników cechowych, będących pełnoprawnymi obywatelami miasta. Drugą grupę stanowił patrycjat, składający się z bogatych kupców i rzemieślników. Natomiast trzecią zbiorowość, nieposiadającą praw obywatelskich, stanowił plebs. Składał się on z biedoty miejskiej: czeladników rzemieślniczych, przekupniów, ubogich wyrobników, pachotków miejskich, żebraków, zbiegłych chłopów i włóczęgów.

Średniowieczne miasto musiało mieć samorząd (burmistrza i radę miejską) rządzących się prawem miejskim. Rada była wybierana przez najbogatszych mieszczan, którzy nie dopuszczali do niej ludzi pochodzących z pospółstwa i plebsu. Początkowo funkcje rady sprawowali zasadzcy którym Świątowie powierzyli nową lokację miasta. Pierwsza wzmianka o działalności ukonstytuowanej rady miejskiej Darłowa pochodzi sprzed 700 lat z roku 1320.

Organizacja rady i zakres działania wynikały z przepisów prawa lubeckiego W roku 1324 pracami rady miejskiej w Darłowie kierowało dwóch burmistrzów. Pierwszymi znanymi burmistrzami Darłowa byli wymienieni w roku 1324 Henryk i Gotscalcus. Burmistrzowie przewodniczyli posiedzeniom rady, wyznaczali swoich następców, obsadzali urzędy miejskie, sprawowali władzę wykonawczą i policyjną oraz reprezentowali miasto na zewnątrz. Spośród członków rady decydujący głos mieli burmistrzowie.

Średniowieczna ordynacja miejska podaje, że rada miejska Darłowa składała się z trzech burmistrzów, dwóch szafarzy (podskarbach), 6-7 rajców i jednego syndyka. Jeden z podskarbach zarządzał finansami miasta, a drugi posiadłościami ziemskimi położonymi na obszarze miasta i w wioskach miejskich. Kadencja rady upływała corocznie w piątek po dniu św. Łucji (13 grudnia). Mieszczanie, którzy wchodziłi w skład rady i sprawowali zarząd majątkiem miejskim, wywodzili się z warstwy najbogatszych kupców oraz niekiedy ze szlachty. W późniejszym czasie o swoje przedstawicielstwo w radzie upominały się ważniejsze cechy miejskie. W przypadku śmierci jednego z radnych sami między sobą decydowali o wyborze nowego radnego z reguły wybierano bliskiego krewnego zmarłego

członka rady.

Sądownictwo miejskie miało charakter dwustopniowy. Sąd niższego stopnia był prowadzony przez wójta sądowego. Do pomocy miał dwóch asesorów oraz woźnego i sekretarza. Ta niższa instancja rozpatrywała sprawy, w których przedmiot sporu nie przekraczał kilkadziesiąt grzywien. Od wyroku tego sądu można było się odwołać do całej rady. Kompetencje wójtowskich sądów zostały stopniowo ograniczone wraz ze wzrostem uprawnień rad miejskich. Większymi przestępstwami i tzw. sprawami gardłowymi (morderstwo, gwałt, rozbój, podpalenie i inne) zajmował się sąd wyższego stopnia, w skład którego wchodziła cała rada. Za najcięższe przewinienia karano śmiercią przez powieszenie, ścięcie lub spalenie na stosie. Odwołania od orzeczeń rady rozpatrywał sąd książęcy. Przywilej lokacyjny podkreślał, że sądownictwo miejskie jest niezależne od narodowości czy pochodzenia. Darłowska rada liczyła 12 radnych, co było charakterystyczne dla ówczesnych średnich miast pomorskich. Radnym mógł zostać tylko mieszkaniec miasta, mający pełnię praw i legitymujący się nieposzlakowaną opinią. Mimo że ten urząd był w zasadzie honorowy, bogaci mieszczaństwo bardzo się o niego ubiegali, ponieważ pozwalał im dzierżawić grunty miejskie, uzyskiwać wpływy z nałożonych grzywien sądowych oraz otrzymywać podarki od cechów i innych miast z okazji objęcia urzędu. Ponadto mogli kierować wieloma sprawami miasta według własnego uznania. Dopiero od drugiej połowy XVI w. radni pobierali roczne pensje. Rada miasta sprawowała wówczas władzę ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą.

Zarządzenia wydawane przez radę zwały się wilkierzami i obowiązywały wszystkich mieszkańców. Wilkierze uzupełniały przepisy prawa lubeckiego i dotyczyły każdej z dziedzin życia miejskiego. Stały się one niezbędne dla codziennych potrzeb administracji i sądownictwa. Rada miała własną kancelarię i pieczęć, którą uwierzytelniano wydawane dokumenty. Kancelarię miejską prowadził sekretarz, do którego należało również protokołowanie posiedzeń rady miejskiej i pełnienie funkcji notarialnych. Pierwszą informację o kancelarii i pieczęci Miasta mamy z 1326 roku. W kancelarii miejskiej sporządzano wszystkie najważniejsze akty prawne i wydawano wilkierze. Na pieczęci widnieje orzeł z ogonem jesiotra, w półwieńcu z liści dębowych, wzniesionego nad falami dwóch łączących się rzek. Znaki na miejskiej pieczęci pochodzą od herbu Wawrzyńca Święcy, właściciela, miasta Darłowa i ziemi darłowskiej oraz kasztelana zamku.